

Лариса ТРИЛЕНКО

«Найголовніше, що даровано Богом людині...»

«Украдене щастя» — на сцені Литовського театру російської драми.

«...Це, окрім усього, ще й непогана просвітницька робота для литовської публіки. Адже багато литовців, не знаючи, хто такий Іван Франко і знаючи місто Івано-Франківськ, пов'язують останнє з іменем якогось радянського діяча...»

Коментуючи постановку «Украденого щастя» на сцені Литовського театру російської драми у Вільнюсі, його керівник Лінас Зайкаускас із притаманним литовцям стриманим гумором не оминув дещо специфічного «культуролого-політичного» моменту здійсненої акції. Розмова відбувалася після прем'єри: успіх повний, у касі аншлаґ, у залі приставні стільці, а до кабінету раз по раз вриваються друзі і шанувальники з вітаннями.

Власне, першопричиною запрошення до Вільнюса Едуарда Митницького, художнього керівника київського Театру драми і комедії, було саме бажання познайомити литовського глядача з українським театром. Два роки тому, приїхавши до Києва, Л.Зайкаускас відвідав театр імені І. Франка й запросив Сергія Данченка поставити у Вільнюсі «Тев'є Тевеля» (ця постановка досі у планах театру). З Митницьким, який працював тоді в театрі імені Лесі Українки, було так: «Спочатку зайшла мова про «Чайку», - розповідає Лінас. - Я сказав, що не певен, чи у Вільнюсі, де грають кілька чеховських вистав, це піде... Митницький запропонував «Украдене щастя» Івана Франка, і я знову злякався».

Лінаса Зайкаускаса можна зрозуміти. Український класик із шкільної хрестоматії, драма з селянського життя. Кінець XIX століття, виразні соціальні акценти, сильний фольклорно-етнографічний присмак... Як ризиковано виводити це на зарубіжну сцену, як нудно і нецікаво могло це виглядати!

Митницький привіз до Вільнюса зовсім іншого Франка. У вільнюській постановці трагедія трьох виведена на саму поверхню сюжету. Можливо, ця гіпертрофована уви-

разненість (включаючи кінцівку, запозичену з авторського варіанту тексту - коли Анна робить спробу взяти на себе вбивство Михайла) свідомо прокреслена для «іноземного» глядача, якому потрібна чітка інтрига. При такому підході легко було збитися на мелодраму з ознаками детективу. Порятунув лаконізм сценічно-пластичних засобів, якийсь «фресковий» аскетизм (а отже, однозначна точність) психологічної схеми - що неминуче надавало дійству епічності, вселюдськості. В свою чергу, завдяки чуттєвості образів ставало так зрозуміло, чому вони люблять одне одного, ненавидять одне одного, убивають одне одного...

Оті троє у трактуванні Е. Митницького - теж трохи несподівані у своєму новому сценічному існуванні. Анна - безумовно, страдниця, «жертва», але ж і цілісна вольова натура, вершителька власної долі. Микола - зовсім не «туман» і не нікчема, а сорокап'ятирічний жартун і витівник (найбільш надійний спосіб сподобатись молодій дружині для старшого літами чоловіка), котрий чи не вперше в житті кохає, а тому здатен розуміти і чуже кохання. І Михайло - красивий, бувалий, розумний і водночас обділений, окрадений сирота, який усе крушить, прагнучи одібрати своє «украдене щастя» і який найперший розуміє всю неможливість прожити ним, украденим.

«Я прийшов до цієї п'єси, осмислюючи своє минуле, пов'язане із

чуттєвим світом, - зізнається режисер. - З літами приходиться розуміння, що, прагнучи самоствердитись, самореалізуватись, людина втрачає щось значно цінніше, може, найголовніше, що їй даровано Богом і природою - світ почуттів. Розуміючи це, я приходжу до таких п'єс, як «Живий труп» Толстого, як «Украдене щастя» Франка. Кохання, зрада, ревності, страждання - це основна сфера людського буття. Все інше - не більш як побічні партії...»

Стилістика спектаклю мимоволі змушує згадати скандинавську сценічну традицію. Можливо, специфіка постановки визначається саме тим, що здійснювалася вона у Балтії, - для Грузії чи Іспанії, безумовно, твір був би «прочитаний» інакше. Та зрештою, важить не сукупність і технологія застосуван-

О. Агарков (Михайло) та Л. Гнатенко (Анна) у виставі «Украдене щастя». Режисер Е. Митницький. Литовський театр російської драми. Вільнюс, 1996.

ня прийомів, а наслідок. А в наслідку маємо по-європейськи рафіновану, з лаконічною сценографією постановку, де вібруючий психологізм стосунків не розмивається зайвиною - жесту, тексту, бутфорської деталі. Природно, в цьому разі виявляються недоречними вишиванки, «косівські» мисники, вечорниці та коломийки. Жодних масових сцен, «народного побуту» як тла для трагедії «забитого гучульського селянина».

І однак вистава від цієї нівельованості етнографічного компоненту не втратила українського характеру. І п'єса Франка - психологічна, емоційно-перенасичена - не перестала бути Франковою. На сцені пилося те саме гірке вино «Украденого щастя», лише більш високої концентрації, і від того питва забивало дух і акторам, і глядачам.

Театрознавець Валентина Заболотна: «Митницький привернув увагу публіки тим, що запропонував їй могутню стихію пристрастей. І цей «емоційний театр» своїм корінням проростає в український національний театр».

На обговоренні вистави багато говорилося про різні системи сценічного мислення, їх реалізацію в сучасних національних театрах. Може, ще й тому, що у приміщенні театру російської драми постійно дає свої вистави Еймунтас Некрюшюс, і саме напередодні були по-

казані «Три сестри». Театр Некрюшюса - театр геніальної «ореченої метафори», де людина проявляється через річ, через пластичний образ, і навіть не стільки людина, скільки її стан, духовне буття: вже не важливо, хто це - Ірина, Маша; це якесь «космічне» існування емоцій, характерів, стосунків... У Митницького первинна людина, а світ навколо неї є її породженням.

Дешифрувати складні сценічні побудови, безумовно, надзвичайно цікаво. Але «Украдене щастя» примусило згадати, якою розкішшю на сцені може бути жива людська емоція (а не метафора емоції). Якщо потрібно теоретичне обґрунтування, то краще знову надати слово театрознавцеві: «Опора на почуття героїв видається мені дуже перспективним напрямом. Адже ми загубили, по суті, людину в мистецтві. Жорстка структура сюжету, специфіка сучасної сценічної образності мало-помалу призвели до непотрібності актора на сцені як живої істоти. Є маріонетка, де важить силует, «краса» або «некраса» - тобто, людська «фізика», а не її душа. Нині, дійшовши до дна в цьому напрямку, театр починає «виринати» і повертається до людини. І в цьому розумінні Едуард Митницький - один із найпрогресивніших сучасних режисерів».

Безумовно, цій постановці, як і будь-якій іншій театральній виставі, а надто здійсненій «на виїзді», за обмежений у часі період (35 репетицій для такого твору - неймовірно мало) можна багато що закинути. Трохи вадить надмірна довіра до перекладу - загальнолітературного, а не сценічного, якогось дистильовано-позачасового у передачі понять.

Не дуже вдалими є музичне оформлення - суцільні штампи, музичні кліше «українськості». Можливо, для «іноземного» вуха пісня «Стоїть гора високая» є однозначно українською, але якою недоречною, коли йдеться про «карпатську» Україну! Чи пісня, навіть швидше романс «Чи винна голубка, що голуба любить?» у вустах п'яного Миколи...

Проте, запрошення українського режисера до столиці такої «театральної» держави, як Литва, і незаперечний успіх здійсненої там постановки не є чимось буденним і пересічним у бутті нашої культури. Звісно, ми знаємо, що у нас є добра драматургія і цікаві режисери. Але ж як гарно, коли про це дізнаються й інші.

P.S. Зателефонував Лінас Зайкаускас, повідомив, що виставу «Украдене щастя» запрошено до участі в найпрестижнішому в Литві міжнародному театральному фестивалі «Лайф».

«ЦІНА КРОВІ» в Першому українському театрі для дітей та юнацтва у Львові

На сцені цього найстарішого театру для юних глядачів, який святкує свій 75-й ювілейний сезон, відбулась прем'єра вистави «Юда» за п'єсою Спиридона Черкасенка «Ціна крові». Ім'я і творча спадщина цього українського поета, прозаїка і драматурга були довгий час насильно вилучені з української культури і повертаються до читачів тільки тепер.

Виставу здійснив тернопільський режисер Петро Ластівка разом із художником Володимиром Грималюком, художником по костюмах Дарією Зав'яловою, композитором Богданом-Юрієм Янівським та художником по світлу Миколою Новосадом. У заголовній ролі - Борис Тріус. Разом із акторами: Христіною Кедич, Богданом Вавриком, Олегом Янчиком, Василем Гуралем, Людмилою Гаран, Оленою Баштою, Дмитром Розуменком, Олегом Витвицьким та іншими виконавцями на сцені театру дається глибокий апокрифічний аналіз оригінального тлумачення євангельського сюжету - зради Юдою Христа: «Благими намірами дорога вимощена до пекла».

Акцентуючи увагу на образі диявола-зрадника, театр намагається з більшою силою відтінити світлий образ Христа, котрий незримо присутній протягом усього сценічного твору.

Любов Янас

мистецька

хроніка

Сцена з вистави «Юда» за п'єсою Спиридона Черкасенка «Ціна крові». Юда - заслужений артист України Борис Тріус. Бартімей - Олександр Дейцев.